

PEDAGOGIK KONFLIKTLARNI BARTARAF ETISHDA PEDAGOGIK HAMKORLIK

Umarova Sevara Ravshanjon qizi

*Toshkent Tibbiyot Akademiyasi "Pedagogika va psixologiya" kafedrasida
o'qituvchisi*

Raximova Diyora Bekzod qizi

*Toshkent Tibbiyot Akademiyasi "Tibbiy profilaktika va jamoat
salomatligi" kafedrasida 2-bosqich 204-guruh talabasi*

Annotatsiya: *ushbu maqolada muallif o'z e'tiborini pedagogik konfliktlarga qaratadi va ularni hal qilish yo'llarini ko'rib chiqadi.*

Tayanch tushunchalar: *pedagogik hamkorlik, muomala madaniyati, ta'lim-tarbiya jarayoni, tartib-intizom, pedagogik-psixologik tarbiya, tashxis muammosi, motivatsiya, iste'dod belgilari, oqilona fikr, ilg'or, layoqat, oila iqtisodi, oilaviy madaniyat, g'amxo'rlik, odamiylik, halollik, olijanoblik, mehr-oqibat, ijtimoiy institut, individualizm, tolerant, tafakkur, elat, bag'rikenglik, g'oya, mafkura, barqarorlik, hamkorlik, qanoatli, hamjihatlik, diniy bag'rikenglik, tasamul, e'zozli, multikulturalizm, polietnik, monomadaniyat, polimadaniyat, madaniyatlararo dialog.*

Аннотация: *В данной статье автор фокусируют своё внимание на педагогических конфликтах и рассматривают пути их решения.*

Ключевые слова: *педагогическое сотрудничество, культура поведения, воспитательный процесс, дисциплина, педагогико-психологическое воспитание, проблема диагностики, мотивация, признаки одаренности, рациональное мышление, передовые, способности, семейное хозяйство, семейная культура, заботливое человечество, честность, благородство, доброта, социальный институт, индивидуализм, толерантность, мышление, народ, толерантность, идея, идеология, стабильность, сотрудничество, довольство, солидарность, веротерпимость, толерантность, мультикультурализм, полиэтничность, монокультура, поликультура, межкультурный диалог.*

Annotation: *in this article, the author focus their attention on pedagogical conflicts and consider ways to resolve them.*

Key words: *pedagogical cooperation, behavior culture, educational process, discipline, pedagogical-psychological education, diagnosis problem, motivation, signs of talent, rational thought, advanced, ability, family economy, family culture, caring humanity, honesty, nobility, kindness, social institution, individualism, tolerant, thinking, people, tolerance, idea, ideology, stability, cooperation, contentment, solidarity, religious tolerance,*

tolerance, e multiculturalism, polyethnicity, monoculture, polyculture, intercultural dialogue.

Xayotimizning xar bir kuni konfliktlarga boy, lekin, biz konfliktlar va ularning yechimlari haqida o'ylab ko'rmaymiz. Pedagogik konfliktologiya nazariyasi bilan shug'ullanuvchi mutaxassislar ta'lim jarayonini insonparvarlashtirilgan, shaxsga yo'naltirilgan modeli sifatida baholaydilar. Chunki, pedagogik konfliktga asoslangan pedagogik jarayonning maqsadi o'quvchilarning individual-psixologik xususiyatlarini hisobga olgan holda ularning erkinliklari va huquqlarini hurmat qilish asosida ta'lim-tarbiyaviy ta'sir ko'rsatishni nazarda tutadi.

Ta'lim-tarbiya jarayonida pedagogik konfliktlarning yuzaga kelishida: o'qituvchi-sinf jamoasi, o'qituvchi-kichik guruh, o'qituvchi katta guruh, o'qituvchi-o'quvchi, o'quvchi-o'quvchi, kichik guruh-kichik guruh, kichik guruh-sinf kabi turlarida namoyon bo'ladi. Pedagogik konfliktologiya fanini o'qitish texnologiyalaridan samarali foydalanishning o'ziga xos pedagogik-psixologik va uslubiy asoslari yaratilmoqda. Ular: DTS va ularga muvofiq darajada o'zlashtirilishi talab qilinadigan yangi bilimlar hajmi asosida o'quv mashg'uloti ishtirokchilarining hamkorlikda ishlashlari uchun shart-sharoit belgilash va ulardan foydalanish imkoniyatlari, o'quv reja, o'quv dastur, o'quv materiallari, dars mavzusi, o'quv jarayoni modeli, texnologik xaritasi, dars ishlanmasi va h k; Hamkorlik muhitiga kirishadigan o'quvchilarning psixologik, yosh xususiyatlari va o'zlashtirish imkoniyatlarini hisobga olish, mashg'ulotlarda har bir o'quvchi uchun qulay, erkin, hissiy ko'tarinkilik muhitini yaratish, erkin muloqotni sifatli uyushtirishda dars mavzusi, mazmuni, qo'llanilayotgan tushunchalar, atamalar, ta'riflar, formulalar va boshqalarning o'quvchilar uchun tushunarli, qiziqarli bo'lishini ta'minlash; mashg'ulot uchun zarur didaktik, kognitiv, vizual vositalarni oldindan tayyorlash, muloqot usullari hamda zamonaviy axborot texnologiyalaridan samarali foydalanishni tashkil qilish kabilar. Shuni ta'kidlash kerakki, o'qituvchi hamda o'quvchilar orasidagi hamkorlik - ta'lim jarayonining asosini tashkil qilishi lozim. Pedagogik konfliktlar yechimini topishga asoslangan pedagogik jarayonning tarkibiy qismlari sifatida quyidagilarni ko'rsatish mumkin:

- ta'lim jarayonida qo'llaniladigan innovatsion usullar;
- insonparvarlikka asoslangan demokratik yondashuvlar;
- o'zaro ishchan muloqotga asoslangan dialog muhiti;
- ishchan pedagogik muhit kabilar.

Pedagogik konfliktlar yechimini topishda quyidagilarmuhim ahamiyatga ega. Ular: interaktiv usullardan foydalanish. O'quvchilarga axborotlarni jadal

tarzda taqdim qilish, muammoli vaziyatlarni vujudga keltirish, izlanuvchanlikka asoslangan ijodiy muhit yaratish, dialogdan samarali foydalanish, o'quvchilarni turli didaktik o'yinlarga jalb qilish kabilar.

Pedagogik konfliktlar yechimini ta'minlashning maqsadli yo'nalishlari mavjud. Jumladan:

- pedagogik talabdan pedagogik bevosita va bilvosita muomala, muloqot va munosabatga o'tish;

- o'quvchilarga erkin, hissiy, insoniy va shaxsiy yondashuv asosida ta'lim berish: o'zaro hamjihatlik, tushunish, anglash, qabul qilish, hamdardlik, ko'maklashish, ijobiy his-tuyg'ularni ifodalash muhitini ta'minlash kabilar.

Ta'lim ijtimoiy-madaniy texnologiya sifatida nafaqat intellektual boylik manbai, balki ijtimoiy amaliyot va shaxslararo munosabatlarni tartibga solish va insonparvarlashtirishning kuchli omilidir. Pedagogik voqelik esa ko'plab qarama-qarshiliklar va ziddiyatli vaziyatlarni keltirib chiqaradi, ulardan chiqish yo'li ijtimoiy pedagoglarning maxsus tayyorgarligini talab qiladi.

Aniqlanishicha, konflikt ko'pincha ma'lum qonuniyatlarga bo'ysunadigan qarama-qarshilikka asoslanadi, ijtimoiy o'qituvchilar nizolardan "qo'rqmasliklari" kerak, balki ularning paydo bo'lish mohiyatini tushunib, ularni turli xil vaziyatlarda muvaffaqiyatli hal qilish uchun o'ziga xos ta'sir mexanizmlaridan foydalanishlari kerak. pedagogik vaziyatlar.

Ta'kidlanishicha, ijtimoiy o'qituvchining o'quvchilar o'rtasidagi ziddiyatlarni hal qilishga amaliy tayyorligi ajralmas shaxsiy ta'lim bo'lib, uning tuzilishi motivatsion-qiyimatli, kognitiv va operativ-ijro etuvchi komponentlarni o'z ichiga oladi. Ushbu tayyorgarlikning mezonlari uning asosiy tarkibiy qismlarining o'lchovi, yaxlitligi va shakllanish darajasidir.

Ijtimoiy pedagogning o'smirlar o'rtasidagi ziddiyatlarni hal qilishga amaliy tayyorgarligini shakllantirish jarayoni individual ravishda ijodiy, bosqichma-bosqich va tizimli tashkil etilganligi ko'rsatilgan. Ushbu jarayonning mazmuni va mantig'i tayyorgarlikning tarkibiy qismlari va tegishli ta'lim texnologiyalari bilan belgilanadi.

Shuning uchun nizolarni muvaffaqiyatli hal qilish odatda muammoni aniqlash, uni tahlil qilish, uni hal qilish uchun choralar ko'rish va natijani baholash tsiklini o'z ichiga oladi. Har qanday vaziyatda uni hal qilish siyosatini ishlab chiqishdan oldin nizoning manbasini aniqlash kerak.

Avvalo, nima bo'lganini bilib olishingiz kerak. Muammo nimada? Bu bosqichda muammoning ta'rifi bo'yicha hamma rozi bo'lishi uchun faktlarni bayon qilish muhimdir. Hissiyotlar va qadriyatlar faktlardan aniq ajratilishi kerak. Menejer esa o'z tomondan ideal yechimni taqdim etishi kerak. Keyin biz barcha manfaatdor tomonlardan so'raymiz: ular o'zlarini qanday his

qilishadi va ular ideal echim sifatida nimani ko'rishni xohlashadi? Bir nechta variant mumkin.

Mojaro tahlil qilinganda, barchani yarashuvga olib keladigan qadamlarni birgalikda, hamkorlikda qidirishga o'tish mumkin.

Mojarolar buzg'unchi va konstruktivdir. Buzg'unchi - u muhim ish masalalariga tegmaganda, jamoani guruhlarga ajratganda va hokazo.

Shaxs ongli faoliyatining muhim ko'rinishlaridan biri–nazoratdir. O'quvchining ongi uning atrof-muhitga bo'lgan munosabatini yo'naltiradi va nazorat qiladi. Bu jarayonda o'quvchiongi haqiqatdan ham tashqi ta'sirlarni aks ettiradi va buta'sirlarga muayyan darajada javob qaytaradi. Ushbu hodisaning pedagogik mohiyati shundaki, u nafaqat ta'sir ko'rsatish, balki o'quvchi ongining mohiyatini ham ifodalaydi. Mazkur nazorat qiluvchi birlikning harakati qanchalik kuchli bo'lsa, ongning ma'naviy-axloqiy shakllanishi shunchalik yuqoribo'ladi.

Ongning vaziyatlarni mustaqil tarzda nazorat qilish layoqati shaxsiy tuzilmalarning mujassamlashgan ko'rsatkichlarini vujudga keltiradi. Jumladan:

- tanqidiylik shaxsning o'zidan tashqarida va o'z vujudida o'zgarishlar va mantiqiy holatlarga baho berishi, mavjud tartibga nisbatan norozilik va shubhaning vujudga kelishi, qayta fikrlash jarayonlariga yo'naltirish va ularga tanqidiy baho berishni anglatadi. Qat'iy tanqidiy nuqtai nazar –

1) o'z qarashlari, fikrlari, qadriyatli yo'nalishlarini o'ta ahamiyati va h.k.larda deb hisoblamasdan, balki tajribada ifodalangan fikrlar va qadriyatlarning tarkibiy qismi sifatida baholash ko'nikmasi;

2) o'zining shaxsiy tashabbusiga ko'ra o'z g'oyalarni sinab ko'rish va unga zid tarzda ilgari surilgan g'oyalardan himoya qila olish ko'nikmasi;

3) muayyan salbiy hodisalarda ijobiy holatlarni topa olish ko'nikmasi;

4) noto'g'ri va mayda tanqidlardan qochish ko'nikmasi;

5) bari-bir, bizda hammasi yaxshi, degan aqidadan o'zoqlashish ko'nikmasi;

6) muayyan vaziyatlarda o'zini ob'ektiv baholay olish, salbiy omillar ta'siridan saqlanish ko'nikmasi;

- tarixiy tajribalarni tahlil qila olish, o'z ko'lamidan tashqariga chiqish, fikrlash, o'rganish, tahlil qilish; konstruksiyalash, o'zligiga sodiq qolish, o'z-o'ziga haqqoniy munosabatda bo'lish;

- voqealarning yashirin sabablarini aniqlay olish, o'xshatish, tenglashtirish, tahlil qilish, ularning asoslarini aniqlash, ijtimoiy, shaxsiy qadriyatlar, noaniq holatlarga nisbatan yondashuvlarni namoyon qilish; hodisalar vujudga kelishining tashqi sabablarini aniqlash;

- yo'naltirish - olam manzarasini tasavvur qilishning shaxsiy yo'nalishlarini aniqlash, individual dunyoqarashga ega bo'lish;

- mustaqillik - tashqi ta'sirlarga berilmaslik layoqatiga ega bo'lish, axloqiy qoidalar doirasida ularga munosib javob beraolish;

- fikriy-ijodiy - shaxsiy fikrlar tizimini aniqlash va vujudga keltirish, faoliyatli munosabatlar va muloqot ko'nikmalarini tarkib toptirish, faoliyat jarayonida fikrlash va ijod qilish;

- o'z faoliyatini dolzarblashtirish - ma'naviy va ijodiy quvvatlarning yuqori darajada namoyon bo'lishini ta'minlash, o'zining shaxsiy imkoniyatlarini to'liq tarzda namoyon qilish va rivojlantirish, imkoniyat holatidan xaqqoniylik holatiga o'tish;

- o'z faoliyatini amalga oshirish - atrofdagilarning o'zligini tan olishlariga intilish, uning to'liq namoyon bo'lishiga mustaqil tarzda sharoit yaratish;

- hayotiy faoliyatining ma'naviy darajasini ta'minlash – o'z hayotini yuksak darajadagi qadriyatlar bilan uyg'unlashtirish layoqatiga ega bo'lish kabilar.

Bunday shaxsiy sifatlarni tarkib toptirish maqsadida o'quvchilar orasida hamkorlik muhitini vujudga keltirish ularda ijobiy sifatlarni shakllantirishga xizmat qiladi. O'quvchilarda ijodiy faoliyatni shakllantirish uchun qulay sharoit vujudga keltirilsa, ta'lim o'z oldiga qo'ygan maqsadga erishadi. Yangicha pedagogik tafakkur bilan bog'liq tarzda, o'z faoliyatini mustaqil tarzda tashkil etishga yo'naltirilgan pedagogik jarayonning asosiy tizimi, uning maqsadi, mazmuni, shaxsiy-qadriyatli mohiyat kasb etib, texnologik asosga ega bo'ladi. Hamkorlikka yo'naltirish asosida o'z-o'zini boshqarish tizimini tarkib toptiradi. Bu esa, pedagogik hamkorlikning umumiy hamda xususiy tamoyillari va yo'naltiruvchi sharoitlariga bog'liq.

Pedagogik hamkorlikning dastlabki tamoyili insoniylik xarakteriga ega bo'lgan shaxsiy bilishga asoslangan onglilikdir. Shunga ko'ra hamkorlikka asoslangan ta'lim jarayoni uni tahlil etishda tadqiqotchilardan yangicha fikrlashni talab qiladi. O'qituvchilar va o'quvchilar ham ta'lim jarayonining faol sub'ektlariga aylanadilar. Buning uchun ta'lim-tarbiya jarayoni kuzatish maydoniga aylanishi lozim. Buning natijasida nazariy bilimlar va amaliy tajribalar o'qituvchidan o'quvchiga o'tkazilmasdan, mantiqiy tafakkurga tayanilgan holda o'zaro muloqot asosida bir-birlariga taqdim etiladi va o'zlashtiriladi.

Ikkinchi tamoyil to'ldiruvchilik tamoyilidir. Mazkur g'oyaning asosini qarama-qarshilik rivojlanishning negizi sifatida o'zaro bir-birini to'ldirish asosida o'quvchilarning bilimlarini boyitishni tashkil etadi. Bu jarayonda o'qituvchining ochiq monologi o'rnini ishchan, fikriy muloqot egallaydi.

O'zaro birgalikdagi harakat, sherikchilik, rivojlanuvchi shaxsning mustaqilligiga asoslanib yo'nalish olish kabilar tashkil etadi.

Uchinchi muhim tamoyil ta'lim-tarbiyaviy axborotlarning ochiqligi tamoyilidir. Ochiqlik o'zining ko'plab aniqlovchilar orasida yana bir muhim sifatga ega bo'lgan pedagogik hodisadir. Ochiq xarakterdagi bilimlar o'ziga xoslikka ega bo'lib, o'z hududida biluvchi shaxsga nisbatan ochiqlik kasb etadi. O'quvchi ko'z o'ngida uning bilish faoliyati jadalligiga asoslangan holda bilimlar dunyosi namoyon bo'ladi. Bu bilimlar va o'quvchining bilish faoliyati uning asosiy qadriyati hisoblanadi. Bunday sharoitda o'qituvchi o'quvchilarga bilimlarni tayyor holda taqdim etmaydi, balki ularga turlicha aqliy operatsiyalarni bajartirish orqali yangi bilimlarni taqdim etadi.

Xavfli holatlardan biri - pedagogik hamkorlik tamoyillariga yuzaki yondashishdir. Pedagogik hamkorlik doirasida qo'llaniladigan maqbul usullarning mohiyati shundaki, hamkorlik asosidagi bilish jarayoni uning ochiqligi bilan xarakterlanadi. Agar pedagogik hamkorlik jarayoni ochiq bo'lsa, murakkab tarzda tashkil etiladigan, bo'sh tarzda tarkiblashgan, nomuntazam tarzda rivojlanadigan, moslashuvchanlik xususiyatiga ega bo'lgan o'z faoliyatini mustaqil tashkil etadigan jarayonlarni bilish metodlari ham ochiq bo'lishi lozim.

Ta'lim mazmunining shaxsiy mohiyat kasb etishi uchun o'qituvchi va o'quvchilar ongining shaxsiy tarkibiga e'tibor qaratish lozim. Ijodkorlikka asoslangan o'z faoliyatini mustaqil tashkil etishga yo'naltirilgan o'quv jarayonining negizi va mexanizmi sifatida o'qish, o'rganish, tarbiyalash hamda o'z-o'zini tarbiyalash namoyon bo'ladi. Ularda o'quvchilarning o'z faoliyatini mustaqil tashkil etishga qaratilgan o'quv materiallari va axloqiy qadriyatlar o'z ifodasini topgan. Uning yordamida o'quvchilarni pedagogik qo'llab-quvvatlashga asoslangan ta'lim texnologiyalari vujudga keladi.

Ta'lim jarayonida har bir o'quvchida mustaqillikka va hamkorlikka intilish ko'nikmasini shakllantirish muhim ahamiyatga ega. Bilimlarni o'zlashtirish faqatgina mavjud ob'ektiv hodisa sifatida talqin etilishi mumkin emas. Unda o'z-o'zini rivojlantirishning bir qator ichki quvvatlari ham ishtirok etadi. U sub'ektivlik belgilariga ham ega. Shaxsiy tajribaga xos bo'lgan, uning tabiiyligini baholamagan, ilmiyligi, ilmiy-tarixiy ongga zid bo'lmagan xususiyatidir. U o'zida muayyan shaxs ongiga xos bo'lgan xususiyatlarni ifodalaydi.

O'quvchining axloqi o'zoq vaqt mobaynida mustaqillikka nazariy emas, balki amaliy ishonch bag'ishlaydi. Bugungi kunda o'qituvchilar tanlagan mavqe aniq imkoniyatlarni egallashga yo'naltirilgan. U pedagogik faoliyatning yangi qadriyatlari vazm-mohiyatini aniqlash zarurligini

ko'rsatmokda. Chunki, bugungi kunda pedagogik jarayon axborotli-yo'naltiruvchilik quvvatidan axloqiy qadriyatlarga jalb qiluvchi nafis texnologiyalarni qo'llashni talab qilishga yo'naltirilgan pedagogik vaziyatga o'tishni talab qilmoqda.

Mazkur ikki xil pedagogik faoliyatning o'zaro bir-biridan farqli jihatlari:

a) aniq, oddiy, biroq, faqatgina tayyor bilimlarni o'quvchilarga uzatishga xizmat qiladi;

b) ko'prok darajada dolzarb va samarali, ta'lim-tarbiyaning mustaqil tarzda tashkil etilishini ta'minlashga qaratilgan.¹⁰¹

Birok, u o'ta murakkab, muayyan va qat'iy texnologiya ko'rinishida namoyon bo'lmaydi. Ushbu texnologiyalarga hamkorlikasosida yondashuv bir qadar ob'ektiv ahamiyat kasb etadi. Mazkurvoqelik muayyan darajada aniq jarayonlar bilan bog'liqdir. Uo'ziga xos belgilar, xususiyatlar, tamoyillar, mazmun, mavjudlikshartlariga ega. Bo'larning barchasi uning o'quvchilar ongida namoyonbo'lishini ta'minlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YHATI:

1. Ахмедова, М., Аскарлова, Н., & Анварова, Д. (2022). Замонавий таълим тизимида касбий коммуникатив компетентлиликнинг моҳияти ва тuzилмаси. Общество и инновации, 3(2/S), 47-51.
2. Umarova, S. (2021). Yoshlarda hadislar yordamida sabr toqatlilik hususiyatini shakllantirish.
3. Мелибаева, Р. (2021). Тиббий психодиагностиканинг методологик муаммолари.
4. Мелибаева, р.н. (2018). из истории вопроса экспериментального исследования мышления в трудах психологов советского периода. "In international scientific review of the problems and prospects of modern science and education" (pp. 125-127).
5. Мелибаева, Р., & Абдиназарова, И. (2020). Тиббий психодиагностика: муаммо, мулоҳаза ва ечимлар.
6. Мелибаева, Р. (2020). О диалектическом характере процесса становления личности студента.
7. Нарметова, Ю. (2022). Психосоматик беморларда эмоционал-невротик бузилишлари ва уларга психологик ёрдам кўрсатишнинг ўзига хослиги. Общество и инновации, 3(2), 64-71.

8. Нарметова, Ю. К. (2022). Особенности психокоррекционного подхода при психосоматических заболеваниях (на примере ишемической болезни сердца). *Gospodarka i Innowatsie.*, 21, 258-261.
9. Нарметова, Ю. (2016). Tibbiyot muassasalarida faoliyat yurituvchi psixologik kadrlar tayyorlash muammolari. *Ilmiy axborotnoma.*
10. Нарметова, Ю. (2020). Бронхиал астма билан касалланган болаларнинг ўзига хос психологик хусусиятлари. Бердақ номидаги Қорақалпоқ давлат университетининг ахборотномаси.
11. Нарметова, Ю. (2014). Кўзи ожиз ва заиф кўрувчи болалар психологик хусусиятларининг ўзига хослиги.
12. Нарметова, Ю. К. (2022). Психосоматик беморларнинг психоэмоционал хусусиятлари. *integration of science, education and practice. scientific-methodical journal*, 3(2), 21-28.